

HÍREINK

VITA-KONFERENCIA A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ JELLEGÉRŐL

A TIT Budapesti Szervezet Hadtudományi Szakosztálya, a Hadtörténelmi Intézet és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia április 29-én „A második világháború jellege” címmel vita-konferenciát rendezett a Kossuth Klubban.

A vitaindító előadást Tóth Sándor alezredes, a Hadtörténelmi Intézet osztályvezetője tartotta. Referátumának bevezetőjében többek között megállapította, hogy a második világháború jellegével kapcsolatos első marxista értékelés a Komintern VB 1939. októberi felhívásában található. Ez a felhívás mindkét részről imperialista rablőháborúról beszél. Ebből az értékelésből következett az állásfoglalás is: „Semmiféle támogatást az uralkodó osztályoknak, amelyek az imperialista háború folytatásának és kiszélesítésének politikáját követik.”

„A háború és a kapitalista országok munkásosztálya” című cikkében Dimitrov is arra szólított fel, hogy a munkásosztály küzdjön az imperialista háború és saját országának burzsoáziája ellen, így vessen véget a háborúnak.

Tóth Sándor a fentieket elemezve kifejtette, hogy a Komintern VB 1939 őszén nem számolt a háború jellegének esetleges megváltozásával, s nemzeti háborúk kirobbanását kizárólag a gyarmati és félgyarmati országok esetében tartotta lehetségesnek.

Mit vett figyelembe, mire alapozott a fent vázolt értékelés? — A háború két imperialista hatalmi csoportosulás között robbant ki; az érintett államok egyformán szovjetellenes politikát folytattak; közülük Anglia és Franciaország kormányai következetesen arra törekedtek, hogy a Németországgal fennálló érdekellentétet a Szovjet-

unió rovására oldják meg. Ezek az 1939 első felében is megnyilvánuló törekvések arra figyelmeztették a szovjet kormányt, hogy a nyugati hatalmak nem adták fel a reményt az imperialista egységfront létrehozására. Alapvetően erre vezethető vissza, hogy a Komintern 1939 őszén, és később sem tett különbséget a hadviselő felek politikája és annak jellege között — alapította meg az előadó, majd kérdés-ként vetette fel: mivel nem számolt a Komintern a háború jellegének értékelésekor? — Nem eléggé körültekintően vette figyelembe, hogy az általános jellemzők mellett minden háború egyéni, sajátos, nem ismétlődő vonásokkal is rendelkezik, s ezek lényeges szerepet töltenek be a fegyveres küzdelem szociális, politikai jellegének meghatározásában; a háború imperialista eredetére koncentrálva nem számolt a fasiszus és a polgári demokrácia közötti lényeges különbséggel, s azzal, hogy a fasiszta Németország nem egyszerűen hódító háborút viselt, hanem a világhatalom megszerzésére irányuló törekvése a legegységesebb emberi szabadságjogok és egész népek nemzeti létének megszüntetését, fizikai megsemmisítését célozta; nem vette figyelembe, hogy a kapitalista országokban a munkásmozgalom mellett léteztek burzsoá, imperialista, antifasiszta irányzatok és erők is, amelyek rendkívül ellentmondásosan ugyan, de a haladást képviselték a fasiszmussal szemben; a „furcsa háború” megítélésekor csupán annak szovjetellenes tendenciáit ismerte fel, emellett nem látta meg azt, hogy a „furcsa háború” viselése bátorítja a német militaristák törekvését és növeli a Nyugat-Európa országait is fenyegető fasiszta agresszió veszélyét, amely ellen a kommunisták úgy

léphetnek fel leghatásosabban, ha az érintett országokban igazi nemzeti kormányok létrejötteért küzdenek.

A Kominternnek a második világháborút illetően elfoglalt álláspontjában 1941 tavaszáig nem történt változás. A Jugoszlávia elleni hitleri agresszió és a néptömegek önfeláldozó ellenállása a megszállókkal szemben készítette arra a Komintern VB-t, hogy számba vegye az új helyzetet és levonja belőle a szükséges következtetéseket.

A Komintern VB 1941. áprilisi ülésén Dimitrov az új helyzetet elemezve arra a következtetésre jutott, hogy lehetségesek igazságos, nemzeti háborúk a második világháború körülményei között s kifejezte azt a meggyőződését, hogy a megszállt országok népeinek igazságos harcát a nemzetközi kommunista mozgalomnak támogatnia kell.

Gyökeresen új helyzetet teremtett a második világháborúban a Szovjetuniót ért fasiszta agresszió. A Szovjetunió hadba lépésétől kezdve az értékelések egyértelműen igazságos, haladó, honvédő, felszabadító jellegűnek tekintik a fasiszta blokk elleni háborút. Szinte ezzel egyidejűleg megkezdődött a korábban megtámadott és leigázott országok népei által folytatott németellenes fegyveres küzdelem jellegének fokozatos átvértékelése is. Tóth Sándor előadásának további részében — az egyes országokban lejajlott eseményeket figyelembe véve — ezt a folyamatot elemezte, majd befejezésül végkövetkeztetésként megállapította: a második világháború a kapitalista rendszerből fakadó éles és mély ellentmondások következménye volt, *eredete* imperialista, kirobbantásáért valamennyi érintett ország uralkodó osztálya felelős. A háború jellegének vizsgálatakor azonban különbséget kell tenni a fasiszta államok és a megtámadott országok között. Ez utóbbiak harca kezdetől fogva haladó és igazságos, jelleghordozói a néptömegek. Az imperialista politika a háború haladó, igazságos jellegét nem befolyásolta, de eredményességét, hatékonyságát jelentősen gátolta. A fasiszta agresszió áldozatául esett országok vereségének okai között jelentős szerepük volt a katonai okoknak is, amelyek vizsgálata az eddigi elemzésekben nem részesült kellő figyelemben. Anglia és Franciaország hadüzenete a fasiszta

Németországnak a korábbi politikai gyakorlattal való szakítás kezdete is, és mint ilyen, a haladás vonalába eső előrelépés. E két ország ténylegesen viselt háborúja a fasiszta Németország ellen kezdettől haladó, igazságos jellegű, mert a változatlan imperialista érdekek megváltozott módon való védelme *objektíve* a nemzeti lét és a demokratikus szabadságjogok védelmét is jelentette. Az objektíve igazságos, haladó jellegen belül mindvégig megvoltak az imperialista politika által meghatározott negatív vonások, amelyek a kezdeti időszakban erőteljesen hatottak, később háttérbe szorultak, de nem szűntek meg.

Az előadást követő vitában a hozzászólók több problémára mutattak rá, melyek mélyebb elemzése szükséges a második világháború jellegének elméletileg jól megalapozott értékeléséhez. *Rázsó Gyula*, a Hadtörténelmi Intézet tudományos főmunkatársa a vitaindító bevezetőben vázolt állásponttal egyetértve jellemezte azokat a különféle álláspontokat, amelyeket a burzsoá történetírás alakított ki a háború kirobbantásáért való felelősség kérdésében. A következő hozzászóló a vitaindító állásfoglalással szemben azt hangsúlyozta, hogy kezdetben a háború jellegét annak imperialista eredete határozta meg, s az első időszakban Anglia és Franciaország nem a fasiszta Németország, hanem az imperialista vetélytárs ellen harcolt. Ebből a nézőpontból értékelte az ún. „furcsa háborút”. Felvette annak szükségességét, hogy minden egyes ország háborúját külön-külön kell megvizsgálni, mert a részekről az egész felé haladva, megbízhatóbb módon tisztázható a második világháború jellege. *Szokolay Katalin*, az MSZMP KB Párttörténelmi Intézetének tudományos főmunkatársa behatóan elemezte a Komintern 1939-es határozata megszületésének körülményeit, és értékes szempontokat adott a határozat, valamint az azt követő állásfoglalások helyes értelmezéséhez. Egyetértett a vitaindító bevezető ama megfogalmazásával, mely szerint a Komintern határozata nem vette figyelembe a két imperialista csoportosulás közötti lényeges különbséget, ezzel megnehezítette a kommunista pártoknak a való helyzet-höz jobban alkalmazkodó stratégia és taktika kidolgozását. A második világháborút azonban úgy értékelte, mint

amelynek a jellege az első pillanattól kezdve változott, egészen a Szovjetunió bekapcsolódásáig. *Nagy Gábor ezredes*, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia tanészkevezetője a német villámháborús sikerek okaiként vizsgálta az agresszió áldozatául esett országok katonapolitikáját, hadászati koncepcióját és katonai erejét. *Otta István ny. vezérőrnagy*, a TIT Hadtudományi Választmányának elnöke rámutatott, hogy a második világháború kirobbanása előtt milyen éles különbség volt az egyes kapitalista államok demokráciához való viszonyában, amelyet nem lehet figyelmen kívül hagyni a háború jellegének megítélésekor. Ez a különbség objektíve a politikában is megnyilvánult, ezért Anglia és Franciaország Németország elleni háborúját kezdetől igazságosnak kell tekinteni, nem tévesztve szem elől azokat a negatív vonásokat, amelyek az imperialista érdekek védelmének célzóva mindvégig terhelték háborújuk igazságos jellegét. *Liptai Ervin ezredes*, a Hadtörténelmi Intézet parancsnoka a probléma komplikáltóságát, mint az eltérő nézetek forrását jellemezte. Szükségesnek tartotta

a két világháború közötti különbségtételt, de rámutatott azokra a politikai azonosságokra, melyek fontosak a jelleg meghatározásánál. Az angol-francia politikát elemezve arra a megállapításra jutott, hogy a kezdetben imperialista jellegű háború — olyan mértékben, ahogyan a néptömegek aktivitása a politikára és a fegyveres harcokra rányomta a bélyegét — fokozatosan megváltozott és igazságossá vált. *Tóth Sándor alezredes* választában kiemelte azokat az értékes gondolatokat, amelyek elősegítik saját álláspontjának pontosabb, megalapozottabb megfogalmazását. Hangsúlyozta, hogy a hozzászólások is arról győzték meg: nem az angol-francia politika lényege változott a háború alatt, hanem a politikában kifejezett érdekek védelmének formája és módja. A bevezetőben kifejtett véleményét fenntartotta.

Nagy Gábor ezredes zárszavában a vitaülés pozitívumaként hangsúlyozta a bonyolult probléma-komplexum sokrétű megközelítését, az álláspontok világos megfogalmazását és a további kutatási irányok kijelölését.

Molnár Pál

AZ ELMŰLT NEGYEDÉV ESEMÉNYEIBŐL

A SZOVJETUNIÓ ELLENI FASISZTA ORVTÁMADÁS 30. ÉVFORDULÓJA alkalmából a TIT Hadtudományi Választmánya és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Intézete március 26-án konferenciát rendezett a Hadtörténelmi Múzeum előadótermében. A Hadtörténelmi Intézet parancsnokának megnyitója után *Borus József*, a történelemtudományok kandidátusa „Az európai hadszíntér 1941-ben. Németország politikai és katonai helyzete. A Szovjetunió elleni katonai tervek.”; *Szabó Balázs* alezredes „A Szovjetunió politikai és katonai helyzete a háború előestéjén. A »Barbarossa« terv kudarca.”; *Száva Péter* alezredes „A Szovjetunió hős városainak harca a fasiszta támadók ellen”; *Tóth Sándor* alezredes „A Horthy-Magyarország felkészülése és bekapcsolódása a háborúba”; *Rázsó Gyula*, a Hadtörténelmi Intézet tudományos főmunkatársa „Az angol-amerikai katonapolitika a Szovjetunió elleni támadás előtt és után”

címmel tartott előadást. Az egésznapos konferencia vitával zárult.

A PÁRIZSI KOMMÜN KIKIÁLTÁSA 100. ÉVFORDULÓJÁNAK EMLÉKERE a Hadtörténelmi Intézet és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia március 30-án tudományos felolvasó ülést tartott az akadémián. *Övedei Ignác* alezredes, a hadtudományok kandidátusa „Az 1870—71. évi porosz-francia háború főbb hadművészeti tanulságai”; *Németh Lajos* őrnagy „A párizsi kommün tanulságai és a marxista államelmélet fejlődése”; *Farkas Márton*, a történelemtudományok kandidátusa „A párizsi kommün fegyveres harcai” címmel tartott referátumot.

ZALKA MÁTÉ SZÜLETÉSÉNEK 75. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola és a Hadtörténelmi Intézet április 22-én ünnepi tudományos ülést rendezett a Zalka nevével viselő műszaki főiskolán.

Horváth János mk. vezérőrnagynak, a ZMKMF parancsnokának elnöki megnyitója után „Zalka Máté” címmel *Garamvölgyi József* művelődésügyi miniszterhelyettes mondott ünnepi megemlékezőt. Ezt követően *Györkei Jenő* alezredes, a Hadtörténelmi Intézet tudományos munkatársa „Zalka Máté a spanyol nép szabadságáért”, *Winkler István* alezredes, a ZMKMF Tudományos Szocializmus tanszékének vezetője „Zalka Máté — az internacionalista” címmel tartott korreferátumot.

A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYSÉ-
TEM AULÁJÁBAN április 2-án le-
leplezték a Görgői-partizánzászlóalj
emléktábláját. A Börzsönyben tevő-
kenykedő, többségükben egyetemisták-
ból álló partizáncsoport harcairól és
hősi halottairól *Szilágyi Lajos* építés-
ügyi és városfejlesztési miniszterhe-
lyettes, a zászlóalj egykori tagja emlé-
kezett meg. Az emléktáblán dr. *Peré-
nyi Imre*, a Műszaki Egyetem rektora,
Vágó Ernő, a Magyar Partizán Szövetsé-
g titkára, dr. *Csohány Endre*, a zászlóalj
egykori parancsnoka és a hazánkat
felszabadító szovjet hadsereg egyik
felderítő egységének — a Görgői-
partizánzászlóaljjal kapcsolatot létesítő
— segédtitiszje, *A. F. Illicsevsz-
kij*, a kijevi egyetem docense helyezte
el a kegyelet virágait. Az ünnepségen
a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum
is képviseltette magát.

A VARSÓI SZERZŐDÉSBEN EGYE-
SÜLT SZOCIALISTA ORSZÁGOK
hadtörténelmi folyóiratainak főszer-
kesztői május 25-én és 26-án értekez-
letet tartottak Budapesten, a Hadtör-
ténelmi Intézetben. A tanácskozás rész-
vevői kicserélték tapasztalataikat, ér-
tékelték a testvér-folyóiratok korábbi
kapcsolatait és megbeszélték népeink
barátságának, hadseregeink erkölcsi-po-
litikai egységének erősítését elősegítő
tervszerűbb, szervezettebb együttmű-
ködés legcélravezetőbb módszereit.

V. A. MACULENKO vezérőrnagy, a
történettudományok doktora, a szovjet
Hadtörténelmi Közlemények főszer-
kesztője a TIT vendégeként hazánkban
járt. A szovjet tábornok május 17-én
ellátogatott a Hadtörténelmi Intézet és
Múzeumba és „A hadművészet fejlődé-
se a második világháború utáni helyi
háborúkban” címmel előadást tartott.

Ezt követően megtekintette a múzeum
kiállításait, majd baráti beszélgetést
folytatott az intézmény parancsnokai-
val a közös problémákról és az együtt-
működés lehetőségeiről.

INOAN MIHAI, a Román Néphadse-
reg ezredese május 28-tól június 9-ig
a Hadtörténelmi Levéltár második vi-
lágháborús anyagában végzett kuta-
tást; dr. KARL NUSS, a *Zeitschrift
für Militärgeschichte* folyóirat főszer-
kesztője május 28-án és 29-én a VKF.
2. osztály 1927—1929. évi anyagát ta-
nulmányozta.

GODÓ ÁGNES alezredes, a Hadtör-
ténelmi Intézet tudományos munkatár-
sa március 8-án a Kultúrkapcsolatok
Intézetének felkérésére előadást tartott
Szófiában az 1. Bolgár Hadsereg ha-
zánk felszabadításáért folytatott
1945-ös harctevékenységről.

HARSÁNYI JÁNOS alezredes, a
Hadtörténelmi Intézet Közgűjteményi
Osztályának vezetője április 19-től
25-ig Potsdamban járt. A Deutsches
Militärarchiv vezetőjével megbeszélést
folytatott a két testvérintézmény
együttműködésének további lehetősé-
geiről, a kapcsolatok elmélyítéséről,
közös kiadványok megjelentetéséről.

CSENDES LÁSZLÓ alezredes, a Had-
történelmi Intézet térképtárának ve-
etője május 21—28. között kutatómun-
kát végzett a bécsi Kriegsarchiv tér-
képtárában. Kutatásának eredménye-
ként több XVI—XVIII. századi ma-
gyar vonatkozású kéziratot térképről
és az 1848—49. évi magyar szabadság-
harc hadműveleteit és harcait ábrá-
zoló térképről és vázlatról készített
filmfelvétellel gazdagodott térképtár-
unk anyaga.

A HADTÖRTÉNELMI INTÉZET ÉS
MÚZEUM, a Magyar Bélyeggyűjtők
Országos Szövetsége és a Magyar Nép-
hadsereg 1. sz. bélyeggyűjtő köre Jurij
Gagarin űrrepülésének 10. évforduló-
ja alkalmából április 10—18. között
EMBER A VILÁGÚRBEN címmel bé-
lyegkiállítást rendezett a Hadtörténelmi
Múzeumban. A kiállítást több ezer ér-
deklődő tekintette meg.

M. P.